

Toespraak door Paul De Keulenaer
Herdenking 75 jaar
Jodentransport Mechelen – Langdorp – Auschwitz,
16 september 2018, 15u aan de overweg Opperstraat

Hoewel het niet opgenomen was in de planning, kon ik in 2013 dankzij de steun van conservator Jo De Cuyper en schepen Omblets - met de weinige middelen die ik had, in het Stedelijke museum n.a.v 70ste herdenking een tentoonstelling opzetten over het XXIste jodentransport. Een uniek feit in de deportatie-geschiedenis van België, omdat dit transport in tegentelling tot de voorgaande een andere route volgde. In het kader van de herinneringseducatie wilde ik drie zaken nastreven: kennis & inzicht, empathie & betrokkenheid, reflectie & actie.

276 jongeren en 695 volwassenen hebben de expo bezocht, alsook 10 gidsen van het museum Dossin in Mechelen. Een mooi resultaat, maar eigenlijk wilde ik meer.

Toen ik in 2014 de Jozef Terweduweprijs kreeg, vroeg een plaatselijke perscorrespondent of ik nog een wens had. Mijn antwoord was: een monument in Langdorp als herinnering aan het XXIste Jodentransport – een van de grootste transporten uit België – en het XXII^{ste} staan nog hoog op mijn wensenlijstje.

In de maand juni kreeg ik een telefoon van Jonas Danckers coördinator van het project “Verhalen verbinden platteland” of hij de pancartes van de tentoonstelling mocht gebruiken voor zijn project. Ik vond het belangrijk dat ze hier – de plaats van het gebeuren – konden opgesteld worden, maar ik stelde meteen: zou het niet belangrijk om in Langdorp een herdenkingsmonument op te richten. Een heel e-mailverkeer en korte ontmoetingen volgde, het monument werd overwogen, schepen Omblets verleende meteen zijn steun.

Vandaag zijn we zover. Zo ben ik weer even in Aarschot.

Dames en heren in al uw hoedanigheden, beste inwoners van Langdorp, Aarschot. Het is niet alleen voor mij maar ook voor jullie een gans bijzondere dag. Na Boortmeerbeek en Korbeek-Lo is Langdorp vandaag de derde plaats die op het traject Mechelen – Auschwitz een monument van herinnering heeft.

Door mijn dertig jaar lang lidmaatschap van de Raad van bestuur van de Stichting heb ik de gelegenheid en het voorrecht gehad heel veel overlevenden van o.m. de concentratie- en vernietigingskampen Auschwitz-Birkenau te kunnen ontmoeten en spreken. Een en ander heeft me ook er toe aangezet om nog meer onderzoek te doen o.m. ook naar de Jodentransporten.

Achtentwintig treinkonvoeien zullen vanuit het *Sammellager Mecheln* vertrekken, transport I vertrok op 4 augustus 1942, het laatste op 31 juli 1944.

25.628 mensen – 25273 joden, 354 Roma en Sinti - zullen gedeporteerd worden, slechts 1251 zullen het overleven.

Op 4 september 1944 zijn de laatste 520 gevangenen vrij, één dag nadat de bewakers Kazerne Dossin waren ontvlucht.

Naast het XXIste en het XXIIste transport geniet ook **Transport XX 19 april 1943** mijn/onze bijzondere aandacht.

En dit voor drie redenen:

a) Het betrof een uitzonderlijk groot konvooi en het vervoer gebeurde voor de eerste maal met goederen-beestenwagens, waarbij de deuren werden vergrendeld met prikkeldraad. Bij vorige konvoeien werden steeds derde klasse personenwagens gebruikt waardoor gedeporteerden makkelijk via de ramen-deuren konden ontvluchten. Meer dan **300** hebben een vluchtpoging ondernomen, sommigen

werden terug opgepakt. Die hadden dan wel een zekere voorkennis, zo dadelijk meer.

b) Georges Livchitz (+), Robert Maistriau (2008) en Jean Franklemon (1977), oud-klasgenoten van het Atheneum te Ukkel, deden de Jodentrein te stoppen op de spoorlijn Mechelen–Leuven tussen Boortmeerbeek en Haacht, met niet meer dan een lamp, een blad rood zijdepapier, enkele tangen en één revolver. Van de 17 mensen die uit de bevrijde wagon zijn gesprongen, vijf vrouwen en twaalf mannen, hebben maar tien het overleefd. De zeven anderen zijn weer opgepakt en weggevoerd.

Suzanne Kaminsky (nr. 215) is slechts enkele weken oud. Ze is geboren op 11 maart 1943 en wordt met de overgrote meerderheid van het transport bij aankomst in Auschwitz onmiddellijk vermoord in de gaskamer. Deze ontsnapping is een uniek feit in de geschiedenis van de deportatie. In het totaal hebben 236 personen voor de grensovergang kunnen ontsnappen. Het hoogste cijfer van alle transporten.

De rol van Eva Fatag (3 april 1917 – Mei 2006), secretaresse bij de Aufnahme en verantwoordelijk voor de transportlijst en Abraham Dobruszkes zijn hier niet vreemd aan, verzetslui werden samengebracht in één wagon en via Abraham geraakten zij aan de nodige werktuigen.

Ik heb meermaals het bijzonder genoeg gehad Robert Maistriau te mogen ontmoeten, beiden de eenvoud in persoon. Ook de ontmoetingen met de toen 11-jarige Simon Gronowski en Regine Krochmal, een achttienjarige verpleegster uit het verzet, ontsnapten zijn nog sterk in mijn geheugen aanwezig.

b) Een derde reden en voor Aarschot belangrijk, Lina Charlotte Glucksman en haar echtgenoot Schaye Hersch Hammer waren één van de gedeporteerden. Ze zijn beiden kunnen ontsnappen in Verrijk, Lina Charlotte (XX1028) heeft

het niet overleefd. Schaye Hersch Hammer werd later opnieuw opgepakt (XXXVI) Hun kinderen **Rosi** Mirjam, **Bertha** Dorothea en **Poldi** zaten eerst ondergedoken in het *Orphelinat* te Tervuren. Later gingen de meisjes naar het Heilig Graf in Turnhout, Poldi werd door een Aarschotse familie opgevangen – ondergedoken en droeg de naam *Leopold Havelange*. Hij werd gedoopt en deed zijn Plechtige Communie. Priester Jozef Goor – toen onderpastoor - heeft me dit later verteld.

Er was in die periode, zo stellen we vast, een massale onderduik en onrust binnen de Joodse gemeenschap.

Maar ook in Berlijn maakten men zich grote zorgen, het objectief zoals dat beslist was op de conferentie van Wannsee 20 januari 1942, Endlösung voor 43.000 Joden, daar was men nog ver van af.

Een telex van 29 april 1943 van de Reichssicherheitsdienst aan E. Ehlers, SS-Obersturmbannführer en chef van de Sipo-SD in België, doet veronderstellen dat er moeilijkheden waren bij hun aankomst: ‘Het kamp Auschwitz herhaalt, om voor de hand liggende redenen, zijn verzoek om op geen enkele manier voor hun vertrek de joden die op het punt staan geëvacueerd te worden ook maar de minste verontrustende mededeling te doen over de plaats waar en de wijze waarop ze zoals voorzien gebruikt zullen worden. Ik vraag u hiervan akte te nemen voor tenuitvoerlegging. In het bijzonder dring ik aan op permanente orders aan de escorte om tijdens de reis geen enkele toespeling te maken, die aanleiding zou kunnen geven tot het oproepen van enigerlei verzet bij de joden, en geen enkel vermoeden op te wekken over de wijze waarop ze zullen gehuisvest worden. Wegens dringend uit te voeren werken, moet Auschwitz er belang aan hechten dat de ontvangst der transporten en hun latere indeling zoveel mogelijk probleemloos verlopen.

De geruchten over de 'Endlösung' hebben klaarblijkelijk weerstand en opstandigheid opgeroepen bij de gedeporteerden.

Na de ervaringen met het XXste konvooi , meende het **Berlijnse RSHA** dat de veiligheidsmaatregelen verscherpt moesten worden: "Alle gaten waardoorheen men kon ontsnappen moesten worden gedicht. Volgens een nieuw decreet moesten vanaf nu ook in België alleen nog vensterloze veewagens worden voor het transport van de joden

Een en ander had dus, zoals ik eerder zei, te maken met de talrijke ontsnappingen die bij eerdere transporten hadden plaatsgevonden. Bij de gedeporteerden was verzet in de Dossinkazerne al geruime tijd aanwezig.

Het hield niet op!

De ontsnappingen te Korbeek-Lo en Verrijck en de bomaanslag op vrijdag 30 juli aan de koebrug bij het Zoet Water in Oud-Heverlee (5 km ten zuiden van Leuven) op een Duits militair transport. Opvallend is het erg grote verschil tussen de Duitse rapportering van het aantal doden en gekwetsten tegenover de versie van het verzet. Ik ga er dan ook niet verder op in. Hoe dan ook werden de veiligheidsmaatregelen nog meer verscherpt. De bewaking van de trein werd versterkt door *Schupos*. De *SD-Wachtgruppe* en Duitse agenten van de "Joodse afdeling" die telkenmale van Duitsland overkwamen, begeleidden het transport tot aan de grens. Ook Kurt Asche en Fritz Erdmann vergezelden de escorte. In tegenstelling tot de andere konvooien, vertrok de trein overdag en volgde dus een ander traject.

De tijd van de grote acties was voorbij. De voorbereiding voor het volgende transport het duurde drie en een halve

maand, mensen werden opgepakt op straat, op het openbaar vervoer, in de stations, van op het werk of in de verdeelcentra van de voedselbonnen, zelden thuis.

Het konvooi bestond uit immigranten – vluchtelingen afkomstig Polen – Duitsland – Oostenrijk – Nederland, merendeel wonende in Groot Brussel. Een 10-tal vrouwen is nog vlug gehuwd tijdens de bezetting. Het konvooi telde telde **778 mannen en 775 vrouwen waaronder 174 kinderen**, 62 onder de zes jaar, waaronder 14 zuigelingen, 2 geboren in de Dossin kazerne, **30** zonder hun ouders.

57 gedeporteerden hadden al eerder een vluchtpoging ondernomen.

Sara Goldberg was één van de gedeporteerden, zij maakte deel uit van een verzetsgroep, door de Duitsers *Die Rote Kapelle* genoemd, (schuilnaam Denise) vertelde me: *‘We zaten met zeventig tot tachtig personen in een wagon, reken daarbij nog de vele koffers. De hitte was ondraaglijk; de kinderen weenden, konden niet meer ademen en wilden drinken. In een hoek van de wagon stond een emmer water en in de andere hoek een emmer om je behoeften te doen waaruit een walgelijke geur opsteeg. De mensen vochten om bij het kleine getraliede raampje te raken; een vader hief zijn kind dat aan het stikken was de lucht in. Wij waren nog in België en de verzetslui bereidden zich voor om uit de wagons te springen, het moest immers in België gebeuren.’*

Henri, haar verloofde, maakte een opening in de wagon. Eindelijk, zo vertelde ze, kregen we de deur open, we stonden klaar om te springen. Te laat. We hoorden mitraillettes ratelen; de grond was met lichamen bezaaid.

Langdorp

Eerst even dit, in de 19de eeuw was België geen immigratieland, maar wel een emigratie-en transitland. Pas na de Eerste Wereldoorlog, vanaf omstreeks het midden van de jaren 1920, kwam in België het accent meer op de immigratie te liggen. Dit is een belangrijk gegeven voor sommigen van **de slachtoffers**.

Chaya Bina, 33 jaar, gehuwd met **BENKIEL Josek Majer**, 38 jaar, verbleven sinds 1928 in België, wonende in St.Jans Molenbeek, in 1938 Brussel beiden ingeschreven in het Jodenregister, hadden een dochter Rouckla 13 jaar, kleermaker van beroep, hadden twee werkneemsters in dienst.

Chaya leefde nog even, maar bezweek even later aan de verwondingen.

KANNER David, 21 jaar, genaturaliseerd 2.12.1941, wonende in Antwerpen.

SZMULEWICZ Juma Wolf, 46 jaar, gehuwd twee kinderen Sem 6 jaar en Gisela 8 jaar, afkomstig uit Lodz, sinds 1928 in België en wonende achtereenvolgens in Marcinelle, Charleroi en sinds 1940 in Antwerpen. Kleermaker van beroep. Ingeschreven in het Jodenregister.

Konden ontsnappen

BECK Israel , koopman, 47 jaar

OPPENHEIMER Johanna, 65 jaar, weduwe gevlucht uit Duitsland, sinds 1938 in België, woonde in St. Lambrechts Woluwe. Na haar overbrenging naar Leuven, is zij uiteindelijk in Brussel overleden op 28 februari 1944.

ZELECHOWER Majer 42 jaar, kwam uit Warchau, 1926 in Antwerpen, later St.-Joost ten Noode, Brussel, ingeschreven in het Jodenregister, vrijgezel, cafehouder.

ZIEGMANN Salo 26 jaar, Wenen, deed in 1938 een aanvraag om te immigreren naar Amerika New-York, Gehuwd met Nys Pauline 22 jaar in 1942, afkomstig uit Zichem, 11.07.1942, dochter Jacqueline 31.08.1942, winkel in tweedehandskleren. Later zal zij terug de Belgische nationaliteit aanvragen. In 1975 woonde hij nog in België.

Op datzelfde transport zat ook **Jacques Rozenberg**, van hem het citaat op de gedenksteen. Ook hem heb ik goed gekend.

De eerste jaren heeft hij geen woord gezegd over zijn ervaringen in het concentratiekamp. Het was pas toen de vijftigste verjaardag van de bevrijding werd gevierd, dat er dingen naar boven kwamen. Plots vertelde hij honderduit. In Auschwitz, waar we meermaals samen waren, uren heeft hij gepraat, uren heb ik geluisterd.

Hij een getuige van wat er gebeurd was. Hij begon te vertellen hoe moeilijk dat ook was. Hij wilde tot elke prijs vermijden dat die periode van de geschiedenis herhaald werd, later schilderde hij, zijn werken heb ik van 19 tot 27 januari 2001 in de Stedelijke Openbare Bibliotheek Aarschot tentoongesteld. Ze zijn nu op mijn aangegeven opgeborgen in het archief van het museum Dossin, op drie na, die werden mij geschonken.

Een van zijn uitspraken : **zij wemelen overal, de smerige wezens. Gisteren, vandaag. Morgen?**

Geachte aanwezigen ik rond af met het

Transport XXII kovooi dat ook hier voorbij kwam.

Een van de gedeporteerden was Paul HALTER, hij was toen 23 jaar, partizaan van het eerste uur. Paul onderneemt allerlei verzetsacties. Een van de meest spectaculaire acties doet zich voor in het Klooster *Les Soeurs du Très Saint-Sauveur*, gelegen in de Clémenceaustraat te Anderlecht, waar Zuster-Overste Marie-Aurélie zich sinds september 1942 had ontfermd over 22 joodse kinderen, allen meisjes tussen de 20 maanden en de 12 jaar oud. In de ochtend van de 20ste mei 1943 bonkte onverwacht de SS aan de inkompoort van het klooster.

Dikke Jaak, alias van Icek Glogowski, stormde het klooster binnen in het gezelschap van enkele SS'ers, met de boodschap dat hij het klooster wilde doorzoeken met het vermoeden dat er joodse kinderen werden verstoppt. Zijn vermoeden werd bevestigd. Zuster Marie-Aurélie werd gewaarschuwd. De volgende dag zouden alle Joodse kinderen zouden opgehaald worden en gedeporteerd naar de Dossinkazerne.

Zuster Zuster Aurélie neemt contact op met allerlei organisaties en instanties. De kloosterzusters slagen erin om acht meisjes onder te brengen op andere onderduikadressen maar met de overblijvende joodse meisjes weten ze zich geen raad. Uiteindelijk komt Paul Halter, die ondertussen op de hoogte werd gesteld van de bedoelingen van dikke Jaak, de zusters ter hulp. Zijn plan bestond erin dat zij een overval door de Partizanen op het klooster zouden ensceneren en de bedreigde kinderen zouden bevrijden en meenemen.

Anderdaags moest Dikke Jaak en een groep SS'ers vaststellen dat het klooster "overvallen" was en de kinderen verdwenen. De zusters verhaalden de gebeurtenissen in alle geuren en kleuren aan de Gestapo.

Zo werden de overblijvende joodse meisjes op een listige, doortastende en moedige manier gered van de dood. Zij zullen ook allemaal on-gedeerd de oorlog overleven.

Jaren had ik de eer en het voorrecht, als beheerder van de Stichting en als toenmalige voorzitter van de pedagogische commissie, deel te nemen aan de studiereizen naar de vernietigingskampen van Auschwitz-Birkenau. Ik heb van de overlevenden, zij waren toen nog met velen, heel veel gehoord en geleerd. Van Paul Halter, hij was toen voorzitter van de Auschwitz Stichting, gans in het bijzonder ik heb, naast zijn getuigenis, de volgende uitspraak onthouden en zij is altijd door mijn hoofd blijven zinderen "*Mijn **persoonlijk verhaal** als zodanig is niet belangrijk, alleen dat je iets doet met mijn verhaal, dat is belangrijk*".

Dat heb ik dan sindsdien ook altijd blijven doen, als **getuige van getuigen**. Paul Halter werd in 1996 verheven tot baron. Op 30 maart 2013 overleed hij.

Geachte aanwezigen, ik dank nogmaals Jo De Cuyper conservator van het stedelijk museum, Jonas Danckers voor zijn niet aflatende inzet en laatst maar niet in het minst schepen Omblets voor zijn onverminderde steun.

Ik dank u.

Langdorp 16.09.2018

Paul De Keulenaer